

**UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA”
IAȘI
FACULTATEA DE FILOSOFIE ȘI ȘTIINȚE
SOCIAL- POLITICE
ȘCOALA DOCTORALĂ
Domeniul: SOCIOLOGIE**

***Dimensiuni sociale ale alegerii carierei în
învățământul preuniversitar***

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**Conducător de doctorat:
PROF.UNIV.DR. MIHAI DINU GHEORGHIU**

**Doctorand:
TONI DELIA LIGA (căs. KRECH)**

2024

CUPRINS

Lista tabelelor /5

Lista figurilor /8

Introducere/9

Capitolul I. Dimensiuni teoretice ale orientării în carieră/13

I.1 Alegerea carierei 13

I.2 Teoriile carierei /18

I.3 De la orientarea școlară și profesională la orientarea și consilierea carierei/26

I.4 Din istoricul orientării profesionale în lume/31

I.5 Elemente de istoria orientării școlare și profesionale în România /37

I.6 Proiecte de orientare a carierei în alte țări. Exemple de bune practici / 46

I.7 Proiecte de orientare a carierei din România/ 52

Capitolul II. Determinanți sociali ai alegerii carierei/ 55

II.1 Perspectiva structural constructivistă asupra educației/ 55

II.1.1 *Cercetări privind rolul capitalurilor în educarea copiilor și alegerea carierei/ 62*

II.2 Rolul familiei în orientarea și alegerea carierei 68

II.2.1 *Cercetări privind statutul familiei și alegerea carierei/ 71*

II.3 Rolul școlii în orientarea carierei elevilor 73

II.3.1 *Succesul-eșecul școlar/ 78*

II.3.2 *Cercetări privind rolul școlii în alegerea carierei/ 83*

II.3.3 *Sistemul de învățământ din România-înainte și după 1989/ 85*

II. 4 Aspirațiile de carieră/ 95

II.5 Dimensiunea de gen în alegerea carierei /102

II.6 Frontiere sociale /109

Capitolul III. Aspecte introductive privind cercetarea empirică/ 114

III.1 Scopul cercetării /114

III.2 Designul cercetării/ 114

III.3 Cadrul cercetării/ 115

III.4 Metode, instrumente și participanți/ 117

III.5 Dimensiuni și variabile ale cercetării / 125

III.6 Obiectivele și ipotezele cercetării / 127

III. 7 Delimitări etice ale cercetării / 127

Capitolul IV. Analiza și interpretarea datelor/128

IV.1 Alegerile de carieră și influența familiei. Analiza cantitativă/ 128

IV.1.1. *Perspectiva calitativă privind rolul familiei în educația copiilor și orientarea carierei acestora* / 139

IV.1.2 *Concluzii și discuții. Frontiere sociale* /148

IV.2 Contribuția școlii în orientarea/alegerea carierei / 152

IV.2.1 *Dimensiunea organizațională a școlii. Analiză cantitativă*/152

IV.2.1. *A Perspectiva calitativă asupra rolului școlii în educația și orientarea carierei elevilor* / 164

IV.2.1. *B Concluzii și discuții. Frontiere sociale*/ 168

IV.2.2 *Dimensiunea orientării și consilierii de carieră. Analiză cantitativă*/ 169

IV.2.2. *A Perspectiva calitativă asupra activităților de orientare și consiliere a carierei*/ 178

IV.2.2. *B Concluzii și discuții. Frontiere sociale*/ 186

IV.3 Aspirațiile și motivația profesionalizării anticipative. Analiză cantitativă/ 189

IV.3.1 *Perspectiva calitativă asupra aspirațiilor elevilor*
/ 198

IV.3.2 *Motivația de profesionalizare anticipativă* /199

IV.3.3 *Concluzii și discuții. Frontiere sociale* / 206

IV.4 Dimensiunea de gen în alegerea carierei. Analiză cantitativă/

IV.4.1 *Perspectiva calitativă asupra dimensiunii de gen a alegerii carierei*/ 214

IV.4.2 *Concluzii și discuții. Frontiere sociale*/ 216

IV.5 Strategii de abordare a succesului școlar și alegerile de carieră
/ 220

IV.5.1 *Bacalaureatul: succes școlar sau frontieră socială?*/ 220

IV.5.2 *Insertia absolvenților de liceu* / 228

IV.5.3 *Pregătirea pentru piața muncii* / 230

IV.5.4 *Perspectiva calitativă privind pregătirea absolvenților pentru lumea muncii* / 232

IV.5.5 *Concluzii și discuții. Frontiere sociale* / 234

IV.6 Un model general de analiză statistică a datelor. Regresia logistică binomială / 236

IV.7 Rețele sociale. Analiza de rețea-consultări cu privire la alegerile de carieră/ 249

IV.8 Strategii de alegere a domeniilor/carierei absolvenților / 258

IV.8.1 Analiza modului în care s-au făcut alegerile studiilor din interviurile cu părinții / 258

IV.8.2 Strategii de alegere a studiilor- 4 studii de caz/ 261

IV.8.3 Concluzii și discuții. Frontiere sociale / 284

Capitolul V. Concluzii finale și posibile valorificări ale demersului investigativ/ 287

V.1 Concluzii. Frontiere sociale /287

V.2 Limite ale cercetării / 297

V.3 Elemente de originalitate / 298

V.4 Implicații și recomandări. Propuneri / 299

Bibliografie generală / 301

ANEXE 318-348

Introducere

Scopul cercetării a fost elaborarea unei analize sociologice a dimensiunilor sociale ale alegerilor de carieră specifice absolvenților învățământului preuniversitar din România, evidențiind posibilele frontiere sociale.

Întrebările cercetării conturate inițial au fost inerente scopului cercetării:

- Care sunt factorii care influențează alegerea carierei absolvenților de liceu?

- În ce măsură diversele forme de capital ale familiilor au un rol în conturarea alegerilor ocupaționale ale copiilor ?

- Care este contribuția școlii în orientarea și alegerea traseelor educaționale/ ocupaționale ale absolvenților?

- Care este percepția actorilor implicați (elevi, părinți, profesori, consilieri școlari) în privința utilității activităților de orientare și consiliere pentru carieră din sistemul preuniversitar românesc?

- În ce măsură stereotipurile de gen mai amprentează alegerile de carieră și în ce mod?

- În ce măsură stereotipurile de gen se transformă în frontiere sociale „sui generis”, acestea din urmă subminând orizontul de aspirații școlare și de carieră?

- Care sunt modalitățile de construcție și evoluție a frontierelor sociale, care au o influență semnificativă asupra alegerilor școlare și de carieră?

Problematica *alegerii* carierei în rândul tinerilor se dovedește una de foarte mare actualitate în condițiile globalizării și

internaționalizării studiilor, a circulației intermediare de internet a diverselor forme de cunoaștere și a evoluțiilor sui generis de pe piața muncii (de la munca fizică “face to face” la munca de tip „remote”, de la restructurările specifice noilor economii verzi, până la lipsa de predictibilitate a viitoarelor ocupații/profesii). Toate evoluțiile menționate sunt cu atât mai complexe cu cât suntem nevoiți astăzi să ne adaptăm unor situații de criză extremă (pandemia de Coronavirus, amenințările beligerante sau chiar războaiele dintre state, lupta deschisă pentru resursele rare). Noile tendințe de pe piața muncii încurajează domeniile înalt calificate, însă acest lucru nu este suficient, așa cum relevă autorii unui studiu OECD: “noile generații necesită nu doar puternice abilități academice, dar și curiozitate, imaginație, empatie, antreprenoriat și reziliență” (Mann et al., 2020). De ce este necesar tot acest arsenal? Deoarece tinerii trebuie să facă față unor realități în schimbare, care îi vor obliga *să își aleagă și să-și gestioneze cariera* prin modalități inedite. Se ridică mai multe întrebări: în ce măsură tinerii aleg cariere consacrate pe piața muncii; care este riscul ca în timp respectivele profesii să devină automatizate sau înlocuibile cu AI; care este aportul specialiștilor consilieri în orientarea carierei prin activități specifice de dezvoltare; cât de mare mai este influența familiei în alegerile de carieră; cum poate ajuta școala acest proces?

Lucrarea este structurată în cinci capitole, două capitole destinate cadrelor teoretice, două capitole dedicate prezentării cercetării empirice și unul concluziv.

În cadrul **Capitolului I** au fost prezentate dimensiuni teoretice ale orientării carierei. Astfel prima secțiune a acestui prim capitol teoretic este dedicată introducerii în temă, definirii conceptului de *alegere a carierei* și trecerii în revistă a factorilor sau mecanismelor influente ale alegerilor de carieră ale tinerilor. Demersul continuă cu prezentări ale recenziilor teoriilor carierei, de la recenzii care

evidențiază simpla dihotomie între teoriile psihologice și sociologice, la recenzii mai ample [care disting pe lângă cele două tipuri de teorii și teorii economice, istorice, antropologice, vezi Arthur et al. (1989)] sau chiar o paradigmă de studiu care oferă modalitatea sistemică de abordare a carierei (Patton & McMahon, 2006). Nu puteau lipsi din acest capitol dedicat delimitărilor teoretice ale orientării carierei reperele istorice ale orientării profesionale în plan internațional, precum și repere ale acesteia în plan național. De asemenea, se face prezentarea unor proiecte de orientare a carierei pe plan mondial (care au ca scop apropierea tinerilor de piața muncii, dar și scăderea decalajelor de gen) și câteva exemple naționale (unele dintre acestea mai degrabă ca exemple negative), dar se oferă și precizări referitoare la evoluția conceptuală pe tărâmul orientării carierei. În acest punct precizăm faptul că în întreaga lucrare vom utiliza terminologia actuală, unanim creditată de către specialiștii în domeniu, și anume aceea de *orientare și consiliere a carierei*.

Capitolul II a fost dedicat abordării teoretice și prezentării cercetărilor empirice consacrate diversilor determinanți sociali ai alegerii carierei. Astfel demersul începe cu o primă secțiune care prezintă abordarea structural-constructivistă asupra educației, fundamentul teoretic de la care pornim în demersul de cercetare [teoria lui Pierre Bourdieu asupra capitalurilor, habitusului, câmpului social, dar și concepte relaționate (habitus de gen, habitus educațional, habitus vocațional)], urmată de cercetări privind rolul capitalurilor în educarea copiilor și alegerea carierei. Urmează secțiunea care analizează rolul familiei în educarea copiilor și alegerile carierei. Se face o trecere în revistă a teoreticienilor care consideră rolul familiei ca unul determinant în educația copiilor, în orientarea și alegerea carierei, precum și o descriere a stilurilor educative parentale (considerate de noi relevante în alegerile de carieră ale urmașilor). La fel ca în toate

secțiunile acestui capitol, sunt prezentate cercetări care analizează rolul familiei în alegerile de carieră.

Școala ca factor al alegerilor de carieră este analizată în capitolul II prin prisma unor componente precum climatul și cultura școlară, succes-eșec școlar, dar și ca sursă de frontiere sociale (Bourdieu), fiind de asemenea aduse spre informare diverse cercetări dedicate rolului școlii în alegerile de carieră. Același subcapitol, dedicat școlii, cuprinde și o succintă prezentare a sistemului de învățământ preuniversitar și universitar din România, ante și post decembristă. O atenție deosebită este îndreptată prezentării rolului aspirațiilor de carieră sau celui *simț practic* (Bourdieu), prezentând și o tipologie a acestora, utilă în cercetarea empirică (Fuller, 2009). Dimensiunea de gen și influența acesteia în alegerile de carieră ocupă un loc important în Capitolul II -dedicat determinantilor sociali, datorită multiplelor studii care relevă diferențele de gen, mai ales la nivelul intereselor ocupaționale (Su et al., 2009), al alegerilor reflectate în decalajul de gen din domeniile de studii universitare (EIGE, 2023) sau segregării ocupaționale existente pe piața muncii (Wharton, 2009). Nu în ultimul rând capitolul introduce o serie de considerații privind frontierele sociale, ca mod de raportare a actorilor sociali cu incertitudinea, și aplicabilitatea acestora în domeniul sociologiei educației (Gheorghiu & de Saint Martin, 2011).

Capitolul III-*Aspecte introductive privind investigațiile empirice*, precizează scopul, întrebările cercetării, caracteristici ale designului, universului și metodologiei cercetării, obiectivele și ipotezele conceptuale ale studiului. Sunt descrise metodele, instrumentele de lucru și grupurile țintă din cercetarea cantitativă: ancheta prin chestionar aplicată pe patru grupuri țintă (elevi de final de clasa a XII-a, absolvenți de liceu/studenti, consilieri școlari, reprezentanți ai angajatorilor). De asemenea sunt descrise metodele

utilizate pentru cercetarea calitativă: documentarea, interviul semi-directiv (cu părinți), focus-grupuri (cu profesori diriginți, consilieri școlari, studenți) și studiul de caz (4 studii de caz, care cuprind dubla perspectivă: a tinerilor și a părinților).

Capitolul IV-*Analiza și interpretarea datelor*, este structurat în tematici: rolul familiei în alegerea carierei; contribuția școlii (prin dimensiunea organizațională și prin dimensiunea orientării și consilierii) la alegerea carierei; aspirațiile de carieră și motivația profesionalizării anticipative; dimensiunea de gen în alegerea carierei; strategii de abordare a succesului școlar-cu subteme ca „Inserția profesională a absolvenților”. Fiecare secțiune dedicată unei teme prezintă și analizează alternativ datele obținute din cercetarea de tip cantitativ (prin testare de ipoteze operaționale), cu cele ale perspectivei calitative (care oferă fragmente din interviuri și focus-grupuri), în vederea unei mai bune înțelegeri. De asemenea, fiecare temă are la final o secțiune de concluzii și discuții, dar și interpretarea frontierelor identificate.

Ultimul capitol, **capitolul V**, se prezintă ca un demers concluziv, aici fiind dedicate secțiuni separate concluziilor generale, integrării rezultatelor obținute în literatura de specialitate, limitelor cercetării și - nu în ultimul rând - posibilelor implicații și propuneri.

Cercetarea practică

Cercetarea a avut loc în județul Hunedoara în anul școlar 2022-2023. Studiul a fost unul descriptiv-analitic, acesta având punctul de plecare în identificarea relației dintre diversele dimensiuni sociale implicate în alegerile carierei (dimensiuni ale familiei, școlii și ale rețelelor sociale) la finalul studiilor liceale, frontierele sociale, precum și influența acestora asupra alegerilor de carieră. Designul cercetării a fost unul mixt (cu un nume consacrat, „mixed methods research”), îmbinând în același timp date cantitative și calitative. Dintre modelele de lucru, am ales pe cel numit “convergent parallel mixed methods”, care impune culegerea tuturor datelor prin tehnici calitative și/sau cantitative, pentru ca mai apoi să fie analizate separat și -la final- interpretate comparativ, de asemenea anumite variabile fiind reflectate „în oglindă” în ambele tipuri de cercetări (Creswell, 2013, p. 219-223).

Din perspectivă cantitativă am utilizat ancheta pe bază de chestionar. Patru chestionare diferite au fost aplicate pe patru grupuri țintă:

a) Eșantion de elevi din clasele a XII-a învățământ de zi, care au studiat în unități de învățământ de tip liceal din județul Hunedoara în anul școlar 2022-2023. Volumul eșantionului a fost de 503 elevi (selecția dintr-o populație totală de 2155 elevi).

b) Eșantion de 116 absolvenți chestionați în a doua decadă a lunii noiembrie 2023 (cercetare de tip panel);

c) Eșantion de consilieri școlari, din mai multe județe ale țării. Volumul eșantionului a fost de 320 consilieri școlari.

d) Eșantion format din 45 de reprezentanți ai unor agenți economici (angajatori).

Din perspectiva cercetării calitative am utilizat mai multe metode:

- a) documentare: analiza diverselor documente de profil (rapoarte și statistici);
- b) interviuri semi-directive cu 10 părinți de absolvenți;
- c) trei focus-grupuri: unul cu profesori diriginți (7 participanți), unul cu consilieri școlari (8 participanți) și unul cu absolvenți de liceu/actuali studenți pe tema stereotipurilor de gen în alegerea carierei (7 participanți)
- d) patru studii de caz extinse (două fete și doi băieți).

Obiectivele și ipotezele cercetării

Principalele elemente urmărite în cadrul cercetării empirice au vizat realizarea următoarelor **obiective**:

1. Identificarea ponderii factorilor familiali (definiți în termeni de capitaluri și stiluri educaționale parentale) în orientarea și alegerea de carieră a elevilor;
2. Evaluarea rolului școlii/liceului (prin climat școlar, cadru performativ, activități de orientare și consiliere oferite în școală) în alegerea de carieră;
3. Analizarea influenței dimensiunii de gen în procesul educativ al elevilor și în alegerea carierei;
4. Evaluarea interesului generic și motivațional al elevilor pentru diverse profesii (ca rezultat al experiențelor exploratorii privind piața muncii);
5. Identificarea agenților de influență privind alegerea în carieră din perspectiva rețelelor sociale (in)formale, implicând actori școlari sau extrașcolari.

Ipotezele conceptuale/generale ale cercetării au fost următoarele:

H1. Mediul familial, caracterizat prin status socio-economic și cultural, este un determinant important pentru traseul de carieră al tinerilor.

H2. Caracteristicile mediului școlar -climat școlar, resurse, orientarea carierei -influențează absolvenții în alegerea viitoarelor studii și cariere.

H3. Aspirațiile/interesul generic pentru profesionalizare sunt influențate de caracteristici ale mediului familial și școlar.

H4. Stereotipizarea de gen limitează accesul egal al tinerilor în alegerea carierei și pe piața muncii.

H5. Agenții cu potențial semnificativ în orientarea/consilierea profesională și de carieră au poziții marginale în rețelele sociale ale elevilor.

Rezultatele cercetării (selectiv)

Alegerile de carieră și influența familiei

O primă ipoteză conceptuală enunțată se referea la faptul că mediul familial, caracterizat printr-un anumit status socio-economic și cultural, este un determinant important pentru traseul de carieră al tinerilor. Această ipoteză, aparent redundantă, are o aplicabilitate mare în societatea românească, în care rolul familiei rămâne central în procesul educativ al copiilor (fapt care nu este obligatoriu să se repete identic și în alte țări/spații sociale). Plecând de la ipoteza conceptuală H1, am testat numeroase ipoteze operaționale, în general formulate pentru a analiza legături între variabilele de interes. Astfel nu s-a confirmat influența capitalului economic al familiei asupra alegerii domeniilor de studii viitoare. Dacă respectivul capital economic nu influențează domeniile de studii, cu totul diferită a fost asocierea dintre studiile tatălui și domeniile de studii alese: cel puțin pentru eșantionul

nostru studiile tatălui își pun amprenta pe alegerile copilului, fapt care s-a confirmat și pentru studiile mamei. În continuarea analizei am definit stilurile educative parentale, fapt pe care îl considerăm o contribuție originală în cercetarea de teren. De asemenea am definit cele trei tipuri de alegere de carieră posibile, desprinse din baza de date (alegeri concordante, neconcordante sau incerte). Punctul de inspirație în acest cadru l-a reprezentat paradigma lui S. Paugam (2007), adaptată cerințelor cercetării noastre. Plecând de la acest demers teoretic, am testat în ce măsură stilul educativ parental influențează alegerea de carieră a copiilor. Am constatat că stilul educativ parental se asociază cu alegerea concordantă/neconcordantă de carieră. Dacă ne-am oprit la stilurile educative *neglijent* și apoi *autoritar*, am observat o scădere semnificativă procentual a celor care au o alegere de carieră concordantă (în care domeniul de studiu concordă cu profesia avută în vedere de către tânăr). În continuare am testat și eventuala influență a veniturilor familiei asupra tipului de alegere de carieră (știind deja din prima ipoteză de lucru că influența asupra alegerii domeniilor de studii nu există). De data aceasta rezultatele indică următoarele: cu cât veniturile familiei sunt mai ridicate, cu atât crește posibilitatea ca elevii să se afle într-o situație de alegere concordantă. În final am adăugat o serie de concluzii din cercetarea calitativă. În mod inevitabil ceilalți intervievați au declarat și alte puncte de vedere privitoare la dimensiunile sociologice ale familiei. Astfel, un consilier școlar făcea o interesantă paralelă între nivelul economic ridicat al familiei și participarea la activități extrașcolare ale copiilor. De asemenea, același consilier făcea observația că nivelul socio economic înalt își pune amprenta pe alegerea unor cariere mai bine remunerate. O dimensiune importantă abordată a fost aceea a depășirii statusului socio-economic al familiei, mai ales în cazul unor elevi ambițioși, dar proveniți din familii cu venituri mai reduse. Revenind la tematica stilului educativ

parental, reamintim că acesta era definit ca o combinație de suport familial și de cerințe impuse elevului. Consilierii și profesorii interogați, dar și părinții, au subliniat importanța acestui suport (mai ales în cazul stilului democratic), concretizat de exemplu în susținerea financiară necondiționată pentru meditații, suport emoțional sau suport logistic (părinții fiind deseori profund implicați în procesul de învățare ca atare!). În general pregătirea suplimentară a devenit o regulă recunoscută de toată lumea (pregătire fără de care nu se poate imagina succesul social viitor).

În continuare am detaliat diverse situații concrete după o tipologie a cerințelor parentale: de la cerințele mari impuse elevilor de excepție, până la lipsa de cerințe sau impunerea unor cerințe minime de reușită școlară. În partea calitativă a cercetării am insistat pe rolul capitalului social al familiei în ceea ce privește orientarea și alegerea carierei, insistând pe strategiile de tip bonding și/sau bridging. În sfârșit am abordat problematica influenței posibile a unui model parental, care poate fi și intergenerațional (referitor la părinții părinților interogați), model nu întotdeauna considerat viabil de către subiecți. În partea de concluzii a acestui capitol am identificat, conform datelor culese (cantitative și calitative), o serie de frontiere sociale care se impun cu claritate:

- susținerea financiară viitoare (probabilă) a tânărului absolvent;
- raportul suport/ cerințe parentale;
- concordanța dintre domeniul de studii ales și profesia avută în vedere;
- suportul pentru performanță și succes social.

Depășirea unor astfel de frontiere poate justifica reușita școlară/socială, la fel cum rămânerea ‘dincoace’ de frontiere poate consacra un spațiu securizat, însă lipsit de perspective de dezvoltare.

Disfuncționalitățile sau nedepășirea frontierelor respective duc în mod inevitabil la eșec.

Ipotezele testate, completate de aportul cercetării calitative, au confirmat faptul că indiferent de venituri sau capital cultural, interesul părinților pentru educația copiilor este vizibil, educația constituind o pârghe prin care frontierele sociale generate de moștenirea familială pot fi depășite, generând o mobilitate socială ascendentă.

Un alt aspect surprins - în eșantionul cercetării - este acela că noile generații de părinți lasă o mai mare marjă de libertate propriilor lor copii în alegerea traseelor educaționale/ocupaționale, de multe ori din cauza traumelor trăite de către ei în aceeași perioadă a vieții (fiind obligați de proprii lor părinți să urmeze anumite trasee, corespundente unor anumite valori profesionale specifice perioadei comuniste-siguranța job-ului, program scurt potrivit pentru femei etc).

Se remarcă totuși un interes mai scăzut la familiile cu capitaluri și statut socio-economic scăzute pentru activitățile de orientare a carierei, acest aspect coroborându-se cu o aliniere incertă (după codificarea OECD, 2024) între planurile educaționale și cele ocupaționale la acești copii. În ceea ce privește stocul de capital social, am găsit pentru părinți, concentrarea dominantă pe rețele personale închise (consultarea fiind considerată mai degrabă o afacere de familie), în timp ce puțini părinți sunt pregătiți să înțeleagă rolul evaluării profilurilor vocaționale sau a modalităților de consiliere din partea specialiștilor din domeniu. Consensul părinților privind rolul meditațiilor rămâne la cote ridicate.

Contribuția școlii în orientarea și alegerea carierei elevilor

În cazul acestui subcapitol am plecat de la ipoteza conceptuală H2, conform căreia influența școlii prin anumite dimensiuni specifice este semnificativă în privința alegerilor domeniilor de studii sau a

profesiei viitoare. Plecând de la această ipoteză am testat o serie de ipoteze operaționale importante. Am considerat de exemplu că evaluarea calității instruirii este diferit percepută de elevi după liceul de care aparțin, știut fiind că există în realitate diferențe de prestigiu instituțional. Am consemnat astfel tonul mai critic al elevilor de la liceele teoretice. De asemenea am constatat și unele diferențe după filierele de studiu și chiar după domeniile de studii alese.

Pentru cercetările de sociologia educației satisfacția cu școala/cu pregătirea școlară rămâne un indicator important. Plecând de aici am adăugat analiza corelațională legată de comunicarea în școală, dar și de suportul emoțional de care pot beneficia elevii în respectivele instituții. În continuare am utilizat trei dimensiuni pe care le-am considerat importante în acest segment al cercetării: cooperare pentru performanță (între elevi), suport educațional adițional (prin implicarea școlii, mai mult decât simpla parcurgere a unor manuale) și (eventuala) implicare a elevilor în proiecte europene de orice fel. De altfel am testat în ce măsură cei trei indici definiți astfel sunt diferit evaluați după filierele de studiu. Am detaliat o serie de proiecte europene, care au fost derulate pe teritoriul județului Hunedoara, cu precizarea că documentarea în acest scop a fost extrem de dificilă: nu am găsit toate datele ca fiind centralizate și monitorizate ca atare, reconstituirea fiind mai degrabă punctuală, după un demers exhaustiv de culegere de date. Nu vom relua aici în amănunt concluziile perspectivei calitative în ceea ce privește analiza rolului școlii în alegerile de carieră, ci doar unele concluzii relevante. Astfel am identificat opiniile părinților privind evaluarea instruirii, opiniile profesorilor diriginți în legătură cu climatul școlar sau cu proiectele europene. Pe de altă parte am ținut să introducem și feed back-ul provenit de la foștii elevi, obținut în cercetarea de tip panel, sugestii de altfel deosebit de utile (dacă școlile

sunt pregătite pentru a prelua astfel de sugestii). Frontierele sociale identificate au fost următoarele:

- resursele materiale ale școlii (fără de care orice proces didactic este precar)
- parteneriatul profesori-părinți-elevi (dificil de pus în practică și de cele mai multe ori existent doar pe hârtie)

Și în acest caz am identificat situații specifice frontierelor în cauză: dacă aceste frontiere nu sunt depășite, o anumită stare de mediocritate nu poate fi evitată (lipsa dotărilor și a infrastructurii școlare poate fi un handicap sever în formarea tinerilor, în timp ce parteneriatul invocat poate fi cheia unei creșteri substanțiale de calitate, prin implicarea fermă a părinților). Pe de altă parte am insistat pe legătura școlii cu piața muncii, pe pregătirea de specialitate, dar și pe orientarea de carieră eficientă. Pe acest fond am testat și ipoteza conform căreia contribuția școlilor în ceea ce privește orientarea de carieră este semnificativ diferită după filiera de studiu. Ipoteza s-a confirmat, în sensul că implicarea elevilor în activități de orientare a carierei este diferită după filierele de studiu; la fel și pentru diferențele după gen și parțial după mediul de rezidență. De asemenea am arătat că participarea la activități specifice orientării în carieră crește șansa ca alegerile de studii și ocupaționale să fie concordante. În sfârșit am testat cum se diferențiază satisfacția cu activitățile de orientare în funcție de filierele de studiu și de concordanța studii/profesie (de care am amintit deja): ambele ipoteze nu s-au confirmat. În finalul acestui capitol, am detaliat rezultatele din cercetarea prin chestionar adresată consilierilor școlari, din focus grupurile cu profesori și consilieri, cu privire la nivelul consilierii de carieră. Propunerile de optimizare a consilierii de carieră au reprezentat pentru cercetarea de față o redefinire sui generis a rolului consilierului școlar, în măsura în care și-a edificat un profil propriu, distinct de cel al dascălilor de la catedre. A reieșit cu claritate

faptul că este necesară o nouă specializare: *consilierul de carieră*, deoarece consilierii școlari, așa cum îi știm, au sarcini diverse și uneori foarte complexe, fapt care îi împiedică efectiv să aloce timp consilierii pentru carieră. În final, din datele cercetării calitative am putut indica o nouă frontieră socială, pe care am definit-o ca atare: *consilierea carierei* (ca frontieră socială).

Conchidem că gradul de participare la activitățile de orientare a carierei este unul scăzut, întărit de declarațiile consilierilor, profesorilor, părinților, iar ponderea activităților de “experimentare a viitorului” (OECD, 2021) este unul extrem de mic. Gradul de satisfacție al elevilor legat de orientarea carierei este unul de asemenea la cote scăzute. De altfel atât elevii, cât și consilierii școlari, consideră că de aceste activități ar trebui să se ocupe un *consilier de carieră*, propunerea acestora fiind în concordanță cu ideile specialiștilor în orientare a carierei ai OECD (2021), care susțin că „orientarea în carieră trebuie să fie asigurată de profesioniști imparțiali și pregătiți”.

Aspirațiile și motivația profesionalizării anticipative

În studierea aspirațiilor am plecat la fel de la o ipoteză conceptuală, conform căreia mediul familial și școlar influențează aspirațiile și profesionalizarea anticipativă. Pentru început am identificat aspirațiile elevilor, definind și o tipologie în acest sens. Am testat și ipoteza conform căreia există o asociere între studiile părinților și aspirațiile copiilor. Ipoteza s-a confirmat pentru studiile ambilor părinți. De asemenea am testat și asocierea dintre veniturile familiei și nivelul de aspirații, precum și asocierea dintre gradul de implicare în activități de orientare și aspirații. De asemenea am testat asocierea dintre nivelul de aspirații și concordanța alegerilor educaționale și ocupaționale. Toate aceste ipoteze s-au confirmat.

O contribuție originală în cercetarea doctorală a fost conceptul de *profesionalizare anticipativă*, prin care am înțeles acea motivație a elevilor de a se acomoda cu un anumit model de carieră încă de pe băncile școlii. O primă asociere testată a fost aceea dintre stilul educativ parental și motivația de profesionalizare anticipativă. Am confirmat superioritatea stilului educativ democratic, în ceea ce privește încurajarea respectivei profesionalizări anticipative. De asemenea am testat în ce măsură motivația de profesionalizare anticipativă este semnificativ diferită după aspirațiile personale (neconfirmată), după filiera de studii preuniversitară (confirmată) și după domeniile de studii alese (confirmată). În continuare am testat măsura în care resursele educaționale ale școlii influențează motivarea profesionalizării anticipative. Concluzia acestei testări a fost semnificativă: un nivel crescut al resurselor educaționale atrage după sine probabilitatea creșterii nivelului motivației pentru profesionalizare. În sfârșit am testat și asocierea dintre consumul cultural în familie și motivația de profesionalizare anticipativă, ipoteză la rândul ei confirmată.

Dimensiunea de gen în alegerea carierei

Rolul dimensiunii de gen a fost testat, plecând de la ipoteza conceptuală conform căreia stereotipizarea de gen condiționează accesul diferențiat al tinerilor în alegerea carierei și piața muncii. În continuare am identificat două categorii de stereotipuri: stereotipurile curriculare de gen și stereotipurile despre rolurile de gen ocupaționale. Am constatat că cele două sunt corelate. De asemenea s-a confirmat parțial și faptul că băieții sunt în mai mare măsură inspirați de profesiile taților, în timp ce fetele înclină în mai mare măsură spre profesiile mamelor. Diferențele dintre genuri le-am constatat și în ceea ce privește alegerea domeniilor de studiu. Această ipoteză confirmă, după cum am

spus, diferența dintre ceea ce declară elevii și care sunt alegerile efective: diferențele de gen stereotipe persistă. Alte două ipoteze operaționale s-au confirmat parțial, atunci când am testat dacă există diferențe semnificative între percepția stereotipurilor curriculare de gen și percepția stereotipurilor despre rolurile de gen ocupaționale după filierele de studii și după consumul cultural în familie. Clarificările aduse de cercetarea calitativă au fost și în acest caz sugestive. Toate concluziile au confirmat faptul că stereotipurile curriculare de gen și stereotipurile despre rolurile de gen ocupaționale se pot constitui în frontiere sociale.

Rezultatele obținute arată anumite diferențe între planul ideatic și cel practic la această categorie de vârstă, tinerii declarând un grad scăzut al constrângerilor de gen, declarații care nu concordă cu alegerile de carieră pe care le fac în fapt. Dacă rezultatele referitoare la stereotipurile de gen curriculare sau stereotipurile de gen referitoare la rolurile ocupaționale arată un grad scăzut al acestora în rândul populației testate, în schimb alegerile lor de carieră reflectă întocmai decalajul de gen consemnat de rapoartele statistice actuale (EIGE, 2023). Așadar fetele aleg preponderent domeniile considerate la nivel societal “pentru fete” (socio umane, arte, educație, medicină), băieții aleg majoritar domeniile “pentru băieți” (matematică-informatică, științe ingineresti, științe militare). Cercetarea calitativă a adus un plus de înțelegere a acestor diferențe dintre cele două planuri și a factorilor care întăresc stereotipurile de gen ocupaționale, familia și grupurile de egali, așadar forțele de socializare amintite de Hyde (2005).

Strategii de abordare a succesului școlar și alegerile de carieră

În acest capitol am analizat respectivele strategii, cu un accent pe examenul de Bacalaureat. Am detaliat modalitățile de alegere a disciplinelor de examen – strategii care nu sunt întotdeauna de succes.

Am insistat apoi pe problematica meditațiilor – un domeniu destul de discutat și disputat în România și care nu este reglementat nici în ziua de azi. Am testat și o nouă ipoteză privind diferențele de pregătire școlară prin meditații după filierele de studii. Ipoteza s-a confirmat, iar rezultatele obținute considerăm că sunt semnificative (a se vedea tendința de a se face meditații la toate materiile de examen).

O probă a succesului școlar o reprezintă și inserția absolvenților pe piața muncii sau gradul în care respectivii absolvenți sunt pregătiți să se adapteze în acest context. Avertismentele specialiștilor (de la consilieri școlari până la reprezentanți ai angajatorilor) trebuie avute în vedere și încorporate în politici educaționale sau strategii instituționale fără întârziere.

Analiza sociologică ne-a sugerat că respectivul examen de Bacalaureat se constituie la rândul lui ca o *frontieră socială*. Trecerea acestei frontiere a devenit în România și nu numai - o formă de validare socială. De asemenea am considerat și *integrarea pe piața muncii* ca fiind o frontieră socială (și am adus numeroase argumente în acest sens).

În final am adăugat o analiză de regresie logistică binomială, care a surprins grupuri de variabile independente ce influențează alegerea de cariera, unde variabila dependentă a avut două categorii (1 Alegere sigură și 0 Alegere nesigură).

Analiza de rețea-consultări cu privire la alegerile de carieră

Analiza de rețea realizată a permis testarea ipotezei referitoare la sfătuitorii tinerilor în alegerea carierei, rezultatele relevând faptul că agenții cu potențial semnificativ în orientarea/consilierea carierei au poziții marginale în rețelele sociale ale elevilor.

Familia rămâne principalul sfătuitor al tinerilor în orientarea și alegerea carierei, la antipod situându-se actorii offeriți de către sistemul

de învățământ, de altfel cu rol în fișa postului în acest sens. Așadar părinții ocupă primul loc, urmați de prieteni și rude, iar profesorii, diriginții și consilierul școlar ocupă nu doar un loc marginal în această rețea, dar ei sunt și în poziții de izolare.

Implicații și recomandări. Propuneri

- Implementarea unor politici publice de creștere a gradului de aprofundare a activităților de orientare a carierei, prin conștientizarea rolului pe care îl au acestea nu doar pentru binele individual, ci și pentru binele social în ansamblu (reducerea gradului de abandon universitar, creșterea gradului de inserție profesională conform cu pregătirea, reducerea numărului de tineri NEET's, toate cu costuri sociale semnificative). În aceeași direcție studiul lui Hughes et al. (2016) relevă faptul că aceste politici de creștere a impactului activităților de orientare și consiliere a carierei au rezultate educaționale (prin creșterea ratei de reușită școlară), rezultate economice (salarii mai mari, optimizarea mobilității sociale și a tranziției de la școală la piața muncii), dar și rezultate sociale (implicare în comunitate, reducere a probabilității infracționalității, creșterea capitalului cultural etc.) (Hughes et al., 2016, p.19).
- Pregătirea pentru carieră a tinerelor generații reprezintă o responsabilitate comună. O bună orientare pentru carieră implică întreaga școală, iar managementul unităților școlare trebuie să includă activitățile de orientare a carierei în Planul de Dezvoltare Instituțională a școlilor, trebuie să caute oportunități în curriculum și în comunitatea economică locală, pentru a aduce la viață învățarea prin conectarea activităților de la clasă cu realitățile pieței muncii.
- Parteneriatul Școală-Familie-Comunitate pentru orientarea carierei elevilor trebuie să fie unul real, cu o implicare semnificativă a părinților în aceste activități, din cel puțin două motive: familia ocupă rolul principal în procesul de orientare și alegere a carierei copiilor și,

pe de altă parte, gradul scăzut de conștientizare (în rândul părinților) a importanței activităților de orientare a carierei. Pe de altă parte, în ceea ce privește implicarea părinților în procesul educativ trebuie făcută distincția între școli cu prestigiu ridicat și cele cu prestigiu redus. Vom sugera (conform și unui raport OECD, 2019c) ca în școlile cu prestigiu redus proiectele de colaborare cu părinții să fie inițiate mai degrabă din partea școlilor. Reflectând la situația din România, totuși, interesul părinților pentru orientarea în carieră susținută de specialiștii din școli rămâne relativ redus, indiferent de prestigiul școlilor respective. În acest context propunem o diversificare a colaborării cu părinții: părinți invitați în școală pentru a detalia jobul pe care îl au, vizite ale copiilor la locurile de muncă ale părinților etc.

- Căutarea unor soluții curriculare pentru activitățile de orientare a carierei, ori prin introducerea unei discipline de sine stătătoare în trunchiul comun, începând cu clasa a 5 a, ori a unui modul în diverse discipline etc.
- Orientarea și consilierea carierei, care presupune activități diverse, de la cele de autocunoaștere, la informare despre piața muncii și tendințele acesteia, până la experimentarea diverselor forme de muncă, de la discuții cu specialiști, la vizite în firme, job shadowing (după interese, nu cu toată clasa!) trebuie să fie acoperită de un consilier pentru carieră, adică de o persoană pregătită și angajată în acest scop și care să aibă acces la o platformă de testare vocațională.
- Regândirea activităților de orientare a carierei oferite de către sistemul școlar, potrivit modelelor și exemplelor de bune practici culese din experiența internațională, conforme cu direcțiile reliefate de către OECD, respectiv activități de explorare și experimentare a viitorului.
- Adaptarea planurilor de școlarizare la cerințele pieței muncii, ținându-se cont și de gradul extrem de mic al angajării în domeniul

studiilor pentru absolvenții anumitor specializări liceale (a se vedea studiu inserție socio-profesională, pagina 228-230).

- Expertiza evoluțiilor viitoare din perspectivă socio-economică trebuie să constituie un reper important al orientării/alegerii carierei. Rezultatele obținute, concluziile și recomandările tezei noastre sunt consonante cu un raport de ultim moment al Băncii Mondiale (publicat în data de 10 mai 2024), referitor la evaluarea sistemului de orientare și consiliere a carierei din România. Raportul respectiv specifică faptul că nevoile de consiliere a carierei ale elevilor nu sunt suficient acoperite de profesorii diriginți și de consilierii școlari (p. 11) și că întreaga activitate de orientare a carierei din sistemul de învățământ preuniversitar trebuie regândită, pentru a contracara efectele educaționale, economice și sociale cauzate de lipsa calității acestor servicii (World Bank, 2024).
- Inițierea unor ample cercetări sociologice privind orientarea carierei elevilor, reprezentările acestora despre piața muncii etc., însă la nivel instituțional și cu acoperire națională, la inițiativa ministerului de resort sau ca inițiativă inter-ministerială. Cercetările pe eșantioane reduse sau aplicațiile punctuale nu pot avea reprezentativitate și nu pot fi surse pentru politici publice educaționale. Pentru astfel de cercetări sugerăm analize în cel puțin trei momente: elevii claselor a VIII a (unele inițiative parțiale sunt deja în curs), elevii claselor a XII-a și absolvenții (după un an/doi ani de la finalizarea studiilor).

Bibliografie generală (selectivă)

***, *Ordinul M.E.C. nr. 6552/2011 pentru aprobarea Metodologiei privind evaluarea, asistența psiho-educatională, orientarea școlară și orientarea profesională a copiilor, a elevilor și a tinerilor cu cerințe educaționale speciale.*

***, (1969). *Tineretul-obiect de cercetare științifică*, Centrul de cercetare a problemelor tineretului (CCPT).

Agrigoroaiei, I. (coord.) (2005). *România interbelică în paradigma modernizării. Studii*, Iași: Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”

A.L.E.G. (2019). *GenderEd: Combaterea stereotipurilor de gen în educație și în orientare profesională, Analiză privind stereotipurile de gen în educație și orientare profesională în România*. <http://www.aleg-romania.eu/wp-content/uploads/2018/09/Analiza-privind-stereotipurile-de-gen-in-Romania.pdf>

Anghelache, C., Petrescu, I., Anghel, M. G., & Gogu, E. (2018). *Evoluția centenară a învățământului în România*, București: Ed. Economică

Arcan, T. (1940). Motivele alegerii profesiei. *Revista de psihologie teoretică și aplicată*, vol. 3, nr. 3, iulie-septembrie, pp. 58-79.

Arthur, M. B., Hall, D. T., & Lawrence, B. S. (1989). Generating new directions in career theory: The case for a transdisciplinary approach. In M. B. Arthur, D. T. Hall, & B. S. Lawrence (Eds.), *Handbook of career theory* (pp. 7–25). Cambridge University Press.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.

Bassi, M., Mateo Díaz, M., Blumberg, & Reynoso, A. (2018) Failing to notice? Uneven teachers' attention to boys and girls in the classroom. *IZA J Labor Econ* 7, 9. <https://doi.org/10.1186/s40172-018-0069-4>

Baudelot, C., & Establet, R. (2001). La scolarité des filles à l'échelle mondiale. În T. Blöss (Eds.) *La dialectique des rapports hommes-femmes* (pp. 103-124). Presses Universitaires de France.

Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887–907, <https://doi.org/10.2307/1126611>

Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The Journal of Early Adolescence*, 11, 56-95. <http://dx.doi.org/10.1177/0272431691111004>

- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized individualism and its social and political consequences*. SAGE Publications Ltd, <https://doi.org/10.4135/9781446218693>
- Becker, G. S. (1975). *Human Capital*, 2nd ed. New York: Columbia University Press.
- Boudon, R. (1973). *L'inégalité des chances. La mobilité sociale dans les sociétés industrielles. Nouvelle édition revue et augmentée*, Ed. Armand Colin, Paris.
- Borgatti, S.P., Everett, M.G. & Freeman, L.C. (2002). *Ucinet for Windows: Software for Social Network Analysis*. Harvard, MA: Analytic Technologies.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (1964). *Les Héritiers*. Paris: Les Éditions de minuit
- Bourdieu, P. (1966). Condition de classe et position de classe. *Archives Européennes de Sociologie*, Vol. 7, No. 2, On Suicide (1966), pp. 201-223
- Bourdieu, P., Passeron, J.C. (1970). *La Reproduction. Éléments pour une théorie du système d'enseignement*, Paris: Les Éditions de minuit
- Bourdieu, P. (1971). Reproduction culturelle et reproduction sociale. *Social Science Information*, 10(2), 45-79.
- Bourdieu, P. (1972). *Esquisse d'une théorie de la pratique précédé de Trois études d'ethnologie kabyle*, Paris: Ed. Du Seuil
- Bourdieu, P. (1974). Avenir de classe et causalité du probable, *Revue française de sociologie*, vol. 15-1, pp. 3-42
- Bourdieu, P. (1980). *Questions de sociologie*. Paris: Les Éditions de minuit
- Bourdieu, P. (1985). Social Space and the Genesis of Groups, *Theory and Society* 14(6): 723–744.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In vol. Richardson, J., *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Westport, CT: Greenwood, pp. 241–58
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. The University of Chicago Press.
- Bourdieu, P. (1993). *Sociology in question*. London: Sage Publications.

- Bourdieu, P. (1999). *Rațiuni practice*, București: Ed. Meridiane
- Bourdieu, P. (2000). *Simțul practic*. Iași: Ed. Institutul European.
- Bourdieu, P. (2017). *Dominația masculină*. București: Editura Art
- Champy, F. (2012). *La sociologie des professions*, Paris: PUF
- Chombart De Lauwe, P. H. (1969). *Pour une sociologie des aspirations*, Paris : Denoël
- Clarke, H.M. (2020). Gender Stereotypes and Gender-Typed Work. In: Zimmermann K. (eds) *Handbook of Labor, Human Resources and Population Economics*. Springer, Cham.
- Creswell, J. W. (2013). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches (fourth edition)*. Sage Publication
- Cristea, S. (1998). *Dicționar de termeni pedagogici*, București: Ed. Didactică și Pedagogică
- Croll, P. (2008). Occupational Choice, Socio-economic Status and Educational Attainment: A Study of the Occupational Choices and Destinations of Young People in the British Household Panel Survey. *Research Papers in Education* 23: 243–268
<https://doi.org/10.1080/02671520701755424>
- Darling, N. (1999). *Parenting style and its correlates*. ERIC digest.
- Dumitru I. (2008). *Consiliere psihopedagogică. Baze teoretice și sugestii practice*, Iași: Ed. Polirom
- European Commission. (2017). Report on Equality between Women and Men in the EU, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/950dce57-6222-11e8-ab9c-01aa75ed71a1#>
- European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, (2019). 2019 report on equality between women and men in the EU, *Publications Office*. <https://data.europa.eu/doi/10.2838/395144>
- European Commission. (2022). *2022 report on gender equality in the EU*
- European Education and Culture Executive Agency, EURYDICE. (2010). *Gender differences in educational outcomes: study on the measures taken and the current situation in Europe*, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2797/3598>

- European Institute for Gender Equality (EIGE). (2023). Gender Equality Index 2023. Towards a green transition in transport and energy, *Publications Office of the European Union*. <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/gender-equality-index-2023-towards-green-transition-transport-and-energy>
- Fuller, C. (2009). *Sociology, Gender and Educational Aspirations Girls and Their Ambitions*. Carol Fuller Continuum International Publishing Group.
- Hâj, C., Țucă, P., & Alexe-Coteț, D. (2021). Accesul în învățământul superior – o perspectivă cantitativă - Analiză a tranziției generației școlare 2017/2018 în primul an universitar 2018/2019. UEFISCDI. Disponibil la <https://uefiscdi.gov.ro/Publicatii>
- Guichard, J., & Huteau, M. (2007). *Orientation et insertion professionnelle: 75 concepts clés*. Dunod. <https://doi.org/10.3917/dunod.guich.2008.01>
- Hâncean, M.-G. (2014). *Rețelele sociale. Teorie, metodologie și aplicații*, Iași: Ed. Polirom
- Hatos, A. (2006). *Sociologia educației*, Iași: Ed. Polirom
- Holban I. (1973). *Orientarea profesională*, Iași: Ed. Junimea
- Hughes, E. C. (1958). *Men and their Work*. Glencoe, IL: Free Press
- Hyde, J. S. (2005). The gender similarities hypothesis. *American Psychologist*, 60(6), 581–592. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.60.6.581>
- Jigău, M. (1998). *Factorii reușitei școlare*, București: Ed. Grafoart
- Jigău, M. (2001). *Consilierea carierei*, București: Ed. Sigma
- Lareau, A. (1989). *Home Advantage: Social Class and Parental Intervention in Elementary Education*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield
- Lahire, B. (2008). *La raison scolaire. École et pratiques d'écriture, entre savoir et pouvoir*. Presses Universitaires de Rennes.
- Lahire, B. (1995). *Tableaux de familles. Heurs et malheurs scolaires en milieux populaires*. Seuil
- Lautrey, J. (1980). *Classe sociale, milieu familial, intelligence*. Press Universitaire de France.

- de Lauwe, P.-H. C. (1971). *Pour une sociologie des aspirations: éléments pour des perspectives nouvelles en sciences humaines*. Denoël
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), 79–122. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1994.1027>
- Levine, M., & Levine, A. (1992). *Helping children: A social history*. New York: Oxford University Press.
- Levinson, D. J. (1977). The mid-life transition: A period in adult psychosocial development. *Psychiatry*, 40(2), 99–112. <https://doi.org/10.1080/00332747.1977.11023925>
- Maftai, A., & Enea, V. (2019). Consilierul școlar consultant al părinților și al cadrelor didactice. În vol. Enea V. (coord). *Intervenții psihologice în școală. Manualul consilierului școlar*, Iași: Ed. Polirom, p. 60
- Mann, A., Denis, V., Schleicher, A., Ekhtiari, H., Forsyth, T., Liu, E., & Chambers, N. (2020). Dream jobs? Teenagers' career aspirations and the future of work. OECD. <https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Dream-Jobs.pdf>
- Mitchell, T. R. (1974). Expectancy models of job satisfaction, occupational preference and effort: A theoretical, methodological, and empirical appraisal. *Psychological Bulletin*, 81(12), 1053–1077. <https://doi.org/10.1037/h0037495>
- McNamara, E., Murphy, D., Murray, A., Smyth, E. & Watson, D. (2020). Growing up in Ireland: The lives of 17/18-Year-olds of Cohort '98 (Child Cohort), Dublin: Department of Children and Youth Affairs, <https://www.esri.ie/publications/growing-up-in-ireland-the-lives-of-17-18-year-olds-of-cohort-98-child-cohort>
- Ministerul Educației. (2023a). Raport privind starea învățământului preuniversitar din România 2022–2023. https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Minister/2023/Transparenta/Rapoarte_sistem/Raport-Starea-invatamantului-preuniversitar-2022-2023.pdf

- Ministerul Educației. (2023b) Raport privind starea învățământului superior din România 2022-2023. https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Minister/2023/Transparenta/Rapoarte_sistem/Raport-Starea-invatamantului-superior-2022-2023.pdf
- Nesse Network of Experts. (2009). Gender and Education (and Employment): Gendered imperatives and their implications for women and men. <http://www.nesse.fr/nesse/activities/reports/activities/reports/gender-report-pdf>
- Nicola, I. (1994). *Pedagogie*, București: Ed. Didactică și Pedagogică
- OECD/The European Commission (2004), *Career Guidance: A Handbook for Policy Makers*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264015210-en>.
- OECD (2015), *The ABC of Gender Equality in Education: Aptitude, Behaviour, Confidence*, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264229945-en>
- OECD. (2017). *The Pursuit of Gender Equality: An Uphill Battle*, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264281318-en>
- OECD. (2018). *Drawing the Future*. <https://www.educationandemployers.org/wp-content/uploads/2018/01/DrawingTheFuture.pdf>
- OECD. (2019). *PISA 2018 Results (Volume II): Where All Students Can Succeed*, PISA, OECD Publishing. <https://dx.doi.org/10.1787/b5fd1b8f-en>
- OECD. (2019a). *Education at a glance 2019: OECD indicators*. OECD Publishing. https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2019_f8d7880d-en
- OECD (2019c), *PISA 2018 Results (Volume III): What School Life Means for Students' Lives*, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/acd78851-en>
- OECD. (2021a). How schools can help protect young people in a recession, *OECD Education Policy Perspectives*, No. 30, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/18f7d6f0-en>

- OECD. (2021b). Career readiness in the pandemic: A summary of project findings, *OECD Education Policy Perspectives*, No. 46, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/e9544a77-en>.
- OECD. (2024). *Challenging Social Inequality Through Career Guidance: Insights from International Data and Practice*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/619667e2-en>.
- Patton, W., & McMahon, M. (2006). The Systems Theory Framework of Career Development and Counseling: Connecting Theory and Practice. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 28(2), 153–166. <https://doi.org/10.1007/s10447-005-9010-1>
- Pitariu, H., Costin, A. (1997). *Centrul de Orientare Școlară și profesională*, București: Ed. Expert.
- Porfeli, E.J. (2009), Hugo Münsterberg and the Origins of Vocational Guidance. *The Career Development Quarterly*, 57: 225-236. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2009.tb00108.x>
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
- Rădulescu, D. C. (2006). Învățământul românesc 1948–1989 – între derivă și recuperare instituțional-funcțională. *Calitatea Vieții*, 17(3-4), 307–318. <https://www.revistacalitateavietii.ro/journal/article/view/628>
- Rotariu, T. (1980). *Școala și mobilitatea socială în țările capitaliste dezvoltate*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică.
- Savickas, M. L. (2005). The theory and practice of career construction. In R. W. Lent & S. D. Brown (eds.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work*, Hoboken, NJ: Wiley, pp. 42-70
- Sălăvăstru, D. (2004). *Psihologia educației*. Iași: Ed. Polirom
- Skeggs, B. (1997). *Formations of class and gender: Becoming respectable*. London: SAGE.
- Stahl, G., Wallace, D., Burke, C., & Threadgold, S. (2019). *International perspectives on theorizing aspirations: Applying Bourdieu's Tools*. Bloomsbury Publishing.
- Stănciulescu, E. (2002). *Teorii sociologice ale educației*, Iași: Ed. Polirom

- Stanciulescu, E. (2007). *Concluzii. Mecanisme sociale de constructie a reusitei scolare diferite.* <https://elisabetastanciulescu.ro>.
- Su, R., Rounds, J., & Armstrong, P. I. (2009). Men and things, women and people: A meta-analysis of sex differences in interests. *Psychological Bulletin*, 135(6), 859–884. <https://doi.org/10.1037/a0017364>
- Șora, A.S. (2011). Evoluția calificărilor din învățământul universitar românesc, 1968–2011. Agenția Națională a Calificărilor (ANC)
- Țoc, S.(2018). *Clasă și educație. Inegalitate și reproducere socială în învățământul românesc.* Editura Pro Universitaria.
- Wharton, A. S. (2009). *The sociology of gender: an introduction to theory and research.* Blackwell Publishing
- Zamfir, C., Vlăsceanu L., coord. (1998), *Dicționar de sociologie*, București: Ed. Babel
- World Bank. (2024). *Studiu Aprofundat De Evaluare A Impactului : Anexa 1.2 - Evaluarea Sistemului De Consiliere Și Orientare În Carieră Din Învățământul Preuniversitar Din România.* Washington, D.C. : World Bank Group.
<http://documents.worldbank.org/curated/en/099050924093022595/P1679061b86a9f06b1bc6817fe980acac36>
- Wu, C. C. (2009). Higher education expansion and low-income students in Taiwan, *International Journal of Educational Development*, Volume 29, Issue 4, Pages 399-405
<https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2009.01.006>.